

УДК 631.372

АНАЛІЗ ТА НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МАЩЕННЯ ДИЗЕЛЬНОГО ДВИГУНА Д-240

Козаченко О.В., професор, Шкрегаль О.М., доцент,
Сисой В.С., студент

(Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Україна)

В роботі проаналізовано умови мащення деталей підшипникового вузла дизельного двигуна Д-240 за значеннями товщини оливної плівки та означені напрямки підвищення його ефективності шляхом зменшення інтенсивності зношування поверхонь тертя

Вступ. Сучасні дизельні двигуни, що застосовують на тракторах сільськогосподарського призначення, обладнані системою мащення, яка є складною системою і включає обладнання забезпечення зберігання оливи, неперервну її подачу під заданим тиском до поверхонь тертя, очищення оливи від забруднення домішками, охолодження, а також контролю рівня, стану оливи та режимів мащення. На сьогодні на двигунах внутрішнього згоряння застосовують комбіновану систему мащення [1].

Системи мащення двигунів мають істотний недолік, який полягає в тому, що при пусковому режимі роботи, особливо в зимовий період, коли в'язкість оливи збільшується, відбувається запізнення її подачі у місця тертя. При цьому виникає граничне або сухе тертя, що призводить до значного зносу спряжень кривошипно-шатунного механізму.

Мета роботи. Виконати аналіз роботи системи мащення дизельного двигуна Д-240 та означити ефективні заходи зменшення зношування деталей кривошипно-шатунного механізму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі підвищенню довговічності деталей дизельних двигунів присвячена значна кількість наукових досліджень. В [2] авторами досліджено нормативні та експлуатаційні показники довговічності деталей двигуна і встановлено, найменші значення довговічності мають деталі кривошипно-шатунного механізму (КШМ). Найбільша швидкість зношування характерна для корінних та шатунних шийок колінчастого валу і вкладишів. Середнє напрацювання цих деталей складає до 3 тис. мото-годин, при нормативному значенні ресурсу 6 тисяч мото-годин. Це вказує на доцільність проведення наукових досліджень в напрямку визначення ефективних заходів уповільнення зношування поверхонь тертя деталей двигуна.

Основна частина. При роботі автотракторних двигунів частота обертання колінчастого валу змінюється в досить широкому інтервалі [1]. Так, для дизельного двигуна Д-240 пускова частота складає $100 \dots 200 \text{ хв}^{-1}$, а частота обертання колінчастого валу при номінальній потужності досягає 2200 хв^{-1} .

В залежності від умов експлуатації двигуна в досить широкому діапазоні змінюється також й температурний режим роботи оливи в системі мащення. При пуску двигуна в зимовий період температура оливи в картері і на поверхнях тертя може складати $-25 \text{ }^\circ\text{C}$ і нижче, а в період роботи на нормальному режимі знаходиться в межах $80 \dots 100 \text{ }^\circ\text{C}$.

Умови мащення деталей підшипникового вузла дизельного двигуна Д-240 визначалися за значенням мінімальної товщини оливного шару $h_{\min}$ (олива марки М10Г₂) при зміні частоти обертання колінчастого валу в інтервалі $0 \dots 2200 \text{ хв}^{-1}$ і температури оливи – від 0 до $100 \text{ }^\circ\text{C}$ за формулою:

$$h_{\min} = 55 \cdot 10^{-9} \frac{\eta_t \cdot n \cdot d}{k_{cp} \cdot \psi \cdot c}, \text{ мкм}, \quad (1)$$

де $h_{\min}$ – мінімальна товщина оливного шару, мкм; η_t – динамічна в'язкість оливи, $\text{Па} \cdot \text{с}$; d – діаметр корінної шийки колінчастого валу двигуна Д-240, $d = 75 \text{ мм}$; n – частота обертання колінчастого валу, хв^{-1} ; k_{cp} – середній питомий тиск на опорну поверхню корінної шийки колінчастого валу, $k_{cp} = 12 \text{ МПа}$; ψ – відносний зазор між вкладишами і корінною шийкою колінчастого валу двигуна, мкм:

$$\psi = \frac{\Delta}{d} = 0,8 \cdot 10^{-3} \cdot 75 = 0,6 \cdot 10^{-3} \text{ мкм},$$

де $\Delta = 0,8 \cdot 10^{-3} \text{ мкм}$ – діаметральний зазор вкладишем і шийкою колінчастого валу; c – коефіцієнт, що характеризує геометрію підшипника:

$$c = 1 + \frac{d}{l} = 1 + \frac{75}{40} = 2,9,$$

де l – ширина вкладиша, $l = 40 \text{ мкм}$.

Підставляючи в (1) кількісні характеристики параметрів отримаємо:

$$h_{\min} = 55 \cdot 10^{-9} \frac{0,011 \cdot 2200 \cdot 75}{12 \cdot 0,6 \cdot 10^{-3} \cdot 2,9} = 4,78 \text{ мкм}.$$

Значення граничного шару оливи, що характеризує перехід до режиму сухого тертя в парі визначається за формулою:

$$h_{кр} = h_k + h_g = 0,4 + 1,6 = 2 \text{ мкм}, \quad (2)$$

де h_k – значення параметра шорсткості поверхні шийки колінчастого валу при тонкому шліфуванні, приймаємо $h_k = 0,4 \text{ мкм}$; h_g – значення параметра шорсткості поверхні вкладиша, приймаємо $h_g = 1,6 \text{ мкм}$.

Коефіцієнт надійності H роботи підшипникового вузла дорівнює:

$$H = \frac{h_{\min}}{h_{\text{кр}}} = 4,72 / 2 = 2,39. \quad (3)$$

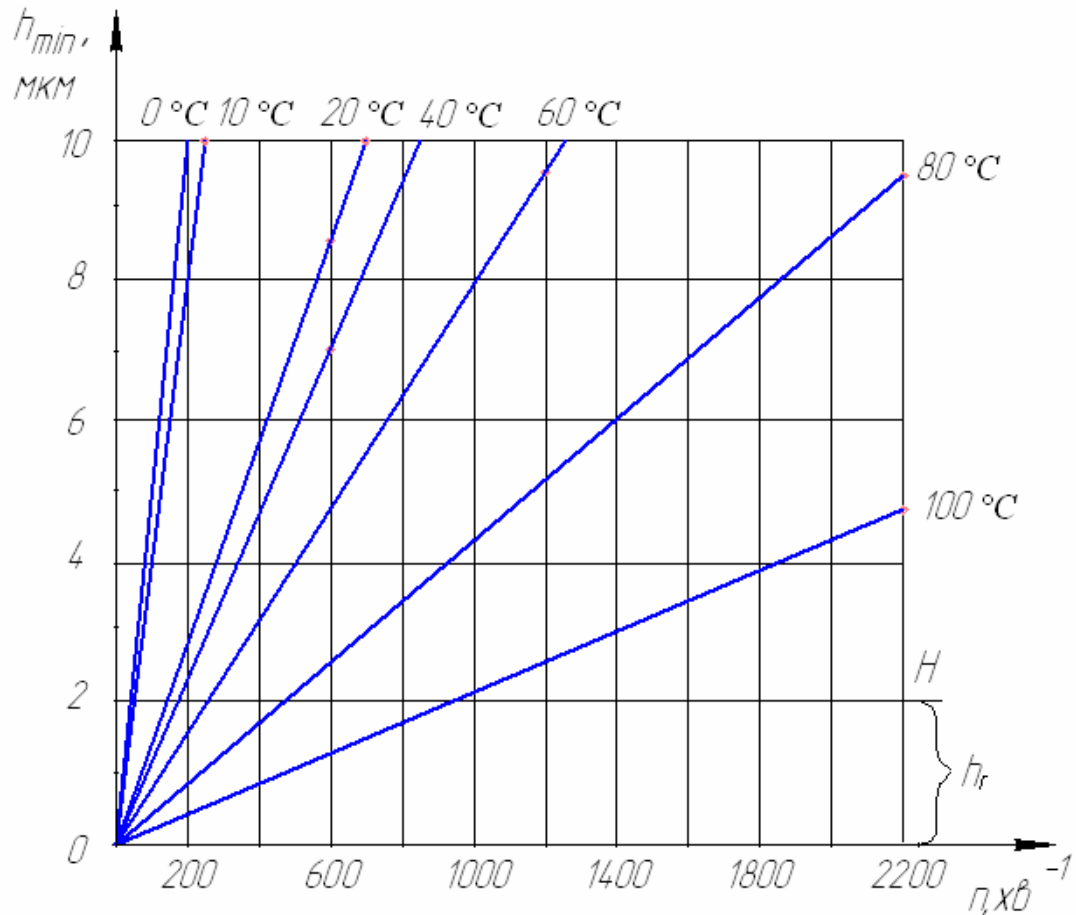
Таким чином, розрахована мінімальна товщина оливного шару $h_{\min} = 4,78$ мкм забезпечує рідинне тертя при роботі спряження «шийка-вкладиш» при номінальній частоті обертання колінчастого валу двигуна.

Необхідно зазначити, що в залежності від умов експлуатації двигуна в досить широкому діапазоні змінюється температурний режим. Перед пуском двигуна в зимових умовах температура оливи в картері і на поверхнях тертя може складати -25 °С і нижче, а під час роботи на номінальному режимі знаходиться в межах $80 \dots 100$ °С.

Мінімальна товщина оливного шару $h_{\min}$ між шийками колінчастого валу і вкладишами змінюється також при зміні частоти обертання n та в'язкісно-температурних показників оливи ($\eta_t - t$ °С). Результати розрахунків представлені в таблиці.

Таблиця – Залежність мінімальної товщини оливного шару від частоти обертання колінчастого валу, динамічної в'язкості оливи та температури

$n, \text{ХВ}^{-1}$	50	100	200	600	1200	1800	2200	$\eta_t, \text{Па} \cdot \text{с}$	t °С
$h_{\min}, \text{МКМ}$	0,11	0,22	0,44	1,3	2,61	3,91	4,78	0,011	100
H	0,05	0,11	0,22	0,65	1,3	1,96	2,39		
$h_{\min}, \text{МКМ}$	0,22	0,44	0,88	2,6	5,3	7,82	9,56	0,022	80
H	0,11	0,22	0,44	1,3	2,65	3,91	4,78		
$h_{\min}, \text{МКМ}$	0,4	0,8	1,6	4,72	9,5	14,2	17,4	0,04	60
H	0,2	0,4	0,8	2,36	4,75	7,1	8,7		
$h_{\min}, \text{МКМ}$	0,6	1,2	2,4	7,1	14,24	21,3	26,1	0,06	40
H	0,3	0,6	1,2	3,55	7,12	10,66	13,0		
$h_{\min}, \text{МКМ}$	0,8	1,6	3,2	8,46	19	28,4	34,8	0,08	20
H	0,4	0,8	1,6	4,23	9,5	14,2	17,4		
$h_{\min}, \text{МКМ}$	1,5	3,0	8,0	17,72	35,6	5,34	65,2	0,15	10
H	0,75	1,5	4,0	8,86	17,8	26,66	32,6		
$h_{\min}, \text{МКМ}$	2,5	5	10,0	29,6	59,3	88,9	108,6	0,25	0
H	1,25	2,5	5,0	14,8	29,7	44,45	54,3		

Рис. Залежність $h_{\min}$ від n , η_t та t $^{\circ}\text{C}$

Аналіз отриманих залежностей вказує на те, що умови рідинного тертя дотримуються в широкому діапазоні частоти обертання колінчастого валу від 2200 до 800 хв^{-1} при використанні оливи М10Г₂, що має в'язкість 9,5...11,5 $\text{мм}^2/\text{с}$ при температурі 100 $^{\circ}\text{C}$. Це забезпечує роботу спряжень деталей підшипникового вузла з мінімальним зношуванням. Сили тертя при цьому визначаються тільки внутрішнім тертям шарів оливи.

При зменшенні частоти обертання колінчастого валу від $n_{x.x}$ до $n_{\text{пуску}}$, тобто від 800 до 200 хв^{-1} , товщина оливої шару $h_{\min}$ зменшується від 1,74 до 0,44 мкм, а коефіцієнт надійності H зменшується від 0,87 до 0,22, рідинне тертя перетворюється в граничне. При частоті обертання колінчастого валу 50 хв^{-1} і менше, шийка колінчастого валу і вкладиш розділені граничною оливою плівкою $h_{\min} = 0,11$ мкм, товщина якої залежить від полярної активності молекул, що входять в рідину. Подальше зменшення частоти обертання колінчастого валу зумовлює можливість отримання тертя без шару оливи, коли тертя збільшується до значень $f=0,1...0,8$.

Таким чином, результати дослідження вказують на те, що максимальне зношування деталей кривошипно-шатунного механізму спостерігаються в режимі пуску і зупинки двигуна, коли товщина оливої плівки між поверхнями

тертя є мінімальною. Ефективним способом зниження сил тертя і зменшення зношування деталей кривошипно-шатунного механізму може бути подача оливи під тиском в головну оливну магістраль двигуна в передпусковий період.

Висновки

1. Пусковий режим дизельного двигуна Д-240 характеризується зміною товщини оливного шару в підшипникових вузлах в межах 0,11...0,22 мкм, що є основною причиною інтенсивного зношування пар тертя.

2. Зменшення інтенсивності зношування деталей кривошипно-шатунного механізму може бути досягнуто подачею оливи під тиском в головну оливну магістраль двигуна в передпусковий період.

Список літератури

1. Сандомирський М.Г. Трактори та автомобілі. Ч.1. Автотракторні двигуни. Навч.посібник / Сандомирський М.Г., Бойко М.Ф., Лебедєв А.Т. та ін. – Київ, Вища школа, 2000. – 357 с.

2. Єрмолов Л.С. Ремонт дизельних двигунів. Довідник / Л.С.Єрмолов, О.А.Науменко, О.І.Сідашенко, І.Г.Шержуков; За ред. Л.С.Єрмолова. – Урожай, 1991. – 248 с.

3. Окоча А.І. Паливно-мастильні та інші експлуатаційні матеріали / А.І. Окоча, А.М.Антипенко. – Київ.: Урожай, 1996. – 336 с.

Аннотація

Анализ и направления повышения эффективности системы смазки дизельного двигателя Д-240

Козаченко А.В., Шкрегаль А.Н., Сысой В.С.

В работе проанализированы условия смазки деталей подшипникового узла дизельного двигателя Д-240 по значениям толщины масляной пленки и указаны направления повышения его эффективности путем уменьшения интенсивности износа поверхностей трения

Abstract

Analysis and ways of increasing the efficiency of the diesel engine lubrication system D-240

A.Kozachenko, A.Shkregal, V.Sysoy

This paper analyzes the conditions of the diesel engine lubrication of the bearing assembly of parts D-240 from the values of the oil film thickness and indicated ways to improve its efficiency by reducing the rate of wear of the friction surfaces